

MUARREB

(المعرب)

Arap diline, ihticâc döneminde Arapça kelime kalıplarına uyarlanarak girmiş olan yabancı kökenli kelimeler için kullanılan terim (bk. DAHİL; TA'RİB).

el-MUARREB

(المعرب)

Mevhûb b. Ahmed el-Cevâlikî'nin (ö. 540/1145) Arapça'ya başka dillerden giren kelimelere dair sözlüğü.

Tam adı *el-Mu'arreb mine'l-kelâmî'l-âcemi* ('*acemî*) '*alâ hurûfî'l-mu'cem* olup *el-Mu'arrebât* diye de anılır. Mukaddimeden ve ilk iki babdan sonra, "z" ve "z" harfleriyle başlayan kelime bulunmadığından yirmi altı bölümden oluşan sözlükte 130'u şahıs ve yer adı olmak üzere 732 yabancı kökenli kelime alfabetik sıraya göre açıklanmıştır. Mukaddimede Araplar'ın yabancı kelimeleri kullanma yöntemiyle onları belirleme ilkelerine temas edilmiş, Kur'an'da yabancı kelime bulunup bulunmadığına dair dilcilerle müfessirler arasındaki görüş ayrılığında uzlaşmacı bir yol izlenerek Kur'an'da bu tür kelimelerin yer aldığı, ancak bunların Arapçalaştığı belirtilmiştir. Ayrıca yabancı kelimelerin tesbitinde Araplar'ın bu kelimeleri kullanmadaki yöntemleriyle Arapça kelimelerdeki ses-harf uyum ilkelerinin bilinme gereğinden söz edilerek bazı ölçüler ortaya konmuştur.

el-Mu'arreb'in alfabetik sıralanmasında yalnız ilk harfin dikkate alınması aranan kelimeyi bulmada zorluk doğurduğu gibi bazı tekrarlara da sebep olmuştur (örnekler için bk. Abdülmün'im Ahmed et-Tikrîti, s. 123). Bu arada "Suğd-Şuğd" gibi farklı imlâ ile yazılan kelimelerin ayrı yerlerde zikredilmesiyle gereksiz tekrarlar da meydana gelmiştir (*el-Mu'arreb* [nşr. F. Abdürrahîm], s. 392, 428). İstîşhâd dönemi kabul edilen II. (VIII.) yüzyılın ortalarına kadar Arapça'ya giren, Kur'an ve hadis metinlerinde geçen yabancı kelimelerin açıklandığı sözlükte şahid olarak şiir, hadis ve Arap atasözlerinden zengin bir malzeme yer almaktadır. Eserde "dirfes, kafiz, nebrâs, derb, sülâhfât" gibi yabancı kökenli olduğunu yalnız müellifin söylediği kelimeler de mevcuttur. Kitapta başta İbn Düreyd'in *Cemheretü'l-luğâ'* sî ile Ezherî'nin *Tehzîbü'l-luğâ'* sî olmak üzere Ebû Abdullah İbnü'l-A'râbî, Ebû Hâtim es-Sicistânî ve İbn Kuteybe gibi dilcilerden bazan isimleri kaydedilmek suretiyle nakilde bulunulmuş (Abdülmün'im Ahmed et-Tikrîti, s. 130-132), referans verilmekten ziyade zikredilen bilgiler genellikle İbn Düreyd'in *Cemheretü'l-luğâ'*sından aktarılmıştır (*a.g.e.*, s. 127-128). Kelimelerin çoğunun anlamı açıklanmış veya eş anlamlısı belirtilmiş olmakla birlikte bir kısmında bu kurala uyulmamıştır.

Eleştirilenler, bazı Arapça kelimelerin yabancı olduğunu iddia etmek, zaman zaman aslını açıklamadan yalnız kelimenin yabancı kökenli olduğunu belirtmek ve çoğunun Farsça kökenli olduğunu söylemek, Arapça olmadığı bilinen ülke adlarını muarreb kelimeler arasında zikretmek, bazı bilgileri sahipleri dışındaki müelliflere nisbet etmek, değişik görüşleri açıklarken bazan kendi görüşünü belirtmemek gibi eleştirilerde bulunmuşlardır (*a.g.e.*, s. 184-186).

Alanında ilk ve en kapsamlı eser olan *el-Mu'arreb*'i, Edward Sachau Almanca bir inceleme kısmı (s. 1-70), çeşitli indeks ve düzeltmelerle birlikte yayımlamıştır (Leipzig 1867) Bu neşirdeki eksiklikler Wilhelm Spitta tarafından Kahire nüshasına dayanılarak giderilmiş ve eserin ofset baskısı yapılmıştır (Tahran 1966). Ahmed Muhammed Şâkir eseri değişik nüshalardan yararlanıp yeniden yayımlamış (Kahire 1361/1942), bu neşrin ofset baskısı (Tahran 1966) ve gözden geçirilmiş ilâveli ikinci baskısı da (Kahire 1389/1969) gerçekleştirilmiştir. F. Abdürrahîm, Ahmed M. Şâkir neşirini metin tahkiki bakımından mükemmel bulmakla birlikte yabancı kelimelerin asıllarının açıklanmasında ve her yabancı kelimenin orijinal alfabetiyle yazılmasında eksiklik göreyerek, sözlüğü tekrar yayımlamıştır (Dimaşk 1410/1990).

el-Mu'arreb, İbn Berrî (*Hâşiye 'ale'l-Mu'arreb* [*Hâşiyetü İbn Berrî 'ale'l-Mu'arreb*], nşr. İbrâhim es-Sâmerrâî [*Fi't-Ta'rib ve'l-Mu'arreb bi-Hâşiyeti İbn Berrî*], Beyrut 1405/1985) ve Abdullah b. Ahmed el-Bişbîşî'nin (*et-Tezvil ve't-tekmil li-me'stu'mile mine'l-lafzî'd-dahîl* [*Cevâmî'u't-ta'rib*], Nuruosmaniye Ktp., nr. 4884/4) eserleriyle ikmal ve tashih edilmiştir (Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, s. 64-65; Selâhaddin ez-Za'belâvî, sy. 22 [1986], s. 235). Eseri Hasan b. Ali el-Gürî (yazma nüshası için bk. Abdülmün'im Ahmed et-Tikrîti, s. 69) ve Hanîf İbrâhim Efendi (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2691/3) ihtisar etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

Mevhûb b. Ahmed el-Cevâlikî, *el-Mu'arreb* (nşr. E. Sachau), Leipzig 1867, neşredenin girişi, s. 1-70; a.e. (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir), Kahire 1389/1969, neşredenin girişi, s. 1-48; a.e. (nşr. F. Abdürrahîm), Dimaşk 1410/1990, neşredenin girişi, s. 5-88; Kemâleddin el-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibbâ'* (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhim), Kahire 1386/1967; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1839; Brockelmann, *GAL*, I, 332; *Suppl.*, I, 492; Abdülmün'im Ahmed et-Tikrîti, *Ebû Mansûr el-Cevâlikî ve âşâruhü fi'l-luğâ*, Bağdad 1400/1979, s. 69, 123, 127-128, 130-132, 184-186; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, III, 282; Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, *Mu'cemü'l-me'acim*, Beyrut 1407/1987, s. 64-65; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, II, 87; W. Spitta, "Die Lücken in Čavâliqî's Mu'arreb", *ZDMG*, XXXIII (1879), s. 208-224; Selâhaddin ez-Za'belâvî, "Kitâbü Hâşiyeti İbn Berrî 'ale'l-Mu'arreb", *et-Türâşü'l-'Arabî*, sy. 22, Dimaşk 1406/1986, s. 232-240.

HÜSEYİN ELMALİ

MUÂSARA

(المعاصرة)

İki râvinin

aynı zaman dilimi içinde

yaşamaları anlamında hadis terimi.

Hadis terimi olarak görüştükleri kesinlikle bilinmeyen, fakat karşılaşmaları ve birbirlerinden hadis almaları mümkün olan iki râvinin aynı zaman diliminde yaşamalarını ifade eder.

Muâsara kelimesi ilk defa III. (IX.) yüzyılın başlarında, hadis kabul şartlarının yoğun şekilde tartışıldığı bir dönemde muan'an hadisinden senedinin muttasıl olup olmayacağı konusu üzerinde durulurken Müslim tarafından kullanılmıştır. Müslim'e göre güvenilir bir râvi kendisi gibi güvenilir bir başka râviden "an" lafzı ile hadis rivayet etmiş ve ikisi aynı zaman dilimi içinde yaşamışsa birinin diğeriyle karşılaşmış ondan hadis duymuş olması mümkündür. İkisinin bir araya geldiğine dair herhangi bir haber bulunmasa da bu şekilde nakledilen rivayet muttasıl kabul edilir ve delil olarak kullanılması gerekir. Ancak râvinin kendisinden rivayette bulunduğu kişiyle karşılaşmadığına veya ondan hiçbir hadis almadığını gösteren açık bir delil varsa bu durumda muâsara iki râvinin birbirleriyle görüştüğünü (mülâkat) ifade etmez (Müslim, "Mu'addime", 6).

Müslim'e bu değerlendirmesinden dolayı itiraz edilmiş ve aynı zaman dilimi içinde yaşayan râvilerin birbirlerinden hadis nakletmelerinin mutlak surette görüşmüş oldukları anlamına gelmeyeceği belirtilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber'le ay-